

İzmir Atıfbey Mahallesi'nde Yaşayan Kadınların Kent Yaşamındaki Zihin Haritaları ve Görünmez Sınırları

Pelin Zenginobuz Neşeli

Erciyes Üniversitesi

[ORCID: 0000-0002-4485-5209](https://orcid.org/0000-0002-4485-5209)

pelinzenginobuz@gmail.com

Zeliha Nilüfer Nahya

Erciyes Üniversitesi, Doç. Dr.

[ORCID: 0000-0003-0008-0947](https://orcid.org/0000-0003-0008-0947)

znilufernahya@erciyes.edu.tr

Öz

Ataerki, kurallarının erkeklerin önemsenederek belirlendiği, kadınların da yaşamda yer alabilmek için kendilerine belirlenen kuralları benimsediği ve bunlar doğrultusunda düşünmek, davranmak hatta hissetmek zorunda bırakıldıkları bir sistemdir. Bunun bir parçası olarak da kadınlar, bu ataerkiel ağ içerisinde genelde belirli alanlar içerisinde tanımlanmıştır. Bu makalenin odaklandığı temel problemler; ataerkiel mekân düzeni içerisinde kadınların gündelik hayatlarını nasıl sürdürdükleri, mekânın kadın için geçerliliğini belirleyen zaman unsurunun ne olduğu ve bunun için toplumsal cinsiyetle belirlenen kadınlık çözümlerinin neler olabildiğidir. Bu bağlamda çalışmada, Michel Foucault'un panoptikon üzerine değerlendirmeleri ve onun bu değerlendirmelerini geliştiren Jean Baudrillard ile Pierre Bourdieu'nun panoptikon ve ataerki hakkındaki görüşleri birleştirilmektedir. Bu yaklaşımla da çalışmada, ataerkiel panoptikon temsillerinin gündelik hayatında herhangi bir sebeple evlerinden çıkan kadınlar üzerindeki etkisini araştırmak, sürdürülmekte olan iktidar ve disiplin mekanizmalarını tartışmak ve kadınların bu temsilleri aşmak için ürettikleri stratejileri ortaya koymak amaçlanmaktadır. İzmir'in Gaziemir ilçesinde bulunan Atıfbey Mahallesi'nde gerçekleştirilen nitel alan araştırması ile bu mahallede yaşayan 32 kadının deneyimleri ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre ataerkiel panoptikon temsillerden ilkin farklı sosyal aktörler oluşturur; bu aktörler kadınların davranışlarını hatta duygularını, yaşam alanlarını oluşturan kent ve mahalle çerçevesinde toplumsal cinsiyet rolleri gereği kontrol eder ve denetim altında tutar. İkinci panoptikon temsili kentte sürmekte olan eril tahakkümdür. Gündelik yaşamın mekânlanma ve zamanlanma örüntüleri, kadınların kentte yaşadıkları toplumsal cinsiyete dayalı farklı deneyimleri yansıtabilmektedir. Ancak en önemlisi kadınların görünmez sınırlarla çevrili olmalarının ötesinde kendilerine rotalar üretmeleri ve gerektiğinde yenilerini bulmalarıdır. Kadınların kendilerine çizilen görünmez sınırları aşan, yöntemleri ve rotaları onları evin dışında tutabilmeye imkân sağlayan, stratejileridir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kent Yaşamı, Görünmez Sınırlar, Ataerki, Gözetim

•••••

Geliş tarihi: 1 Eylül 2023 • Kabul tarihi: 16 Ağustos 2024

•

Araştırma Makalesi

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 48-82
DOI: 10.46655/federgi.1353983

Mind Maps and Invisible Boundaries of Women Living in Izmir Atıfbey Neighborhood in Urban Life

Pelin Zenginobuz Neşeli

Erciyes University, Master's student

[ORCID: 0000-0002-4485-5209](https://orcid.org/0000-0002-4485-5209)

pelinzenginobuz@gmail.com

Zeliha Nilüfer Nahya

Erciyes University, Assoc. Prof.

[ORCID: 0000-0003-0008-0947](https://orcid.org/0000-0003-0008-0947)

znilufernahya@erciyes.edu.tr

Abstract

Patriarchy is a system in which the rules of men are determined with care, and women adopt the rules set for them in order to take part in life, and they are forced to think, act and even feel in accordance with them. As part of this, women are generally defined within specific areas of the patriarchal network. This article's primary questions are how women manage to live their lives within the patriarchal spatial system, what gender-based solutions of femininity are possible, and what the timing factor is that establishes the legitimacy of the space reserved for women. In this context, the study is based on Michel Foucault's evaluations of the panopticon, as well as the perspectives of Jean Baudrillard and Pierre Bourdieu, who developed their evaluations of the panopticon and patriarchy. With this approach, the study aims to investigate the impact of patriarchal panopticon representations on women who leave their homes for any reason in their daily lives, to discuss the ongoing power and discipline mechanisms, and to reveal the strategies that women devise to overcome these perceptions. A qualitative field study was conducted in Atıfbey Neighborhood, Gaziemir District, Izmir, to discuss the experiences of 32 women living there. According to this study, different social actors form the first of the patriarchal panopticon representations; these actors control and control women's behavior and even their emotions in accordance with gender roles within the framework of the city and neighborhood that make up their living spaces. The persistence of masculine domination in the city is the second panopticon example. The spatial and timing patterns of daily life may reflect the various gender-based experiences that women have in the city. The most important thing, however, is that women forge their own routes and, when necessary, find new ones beyond the confines of invisible boundaries. These are strategies that enable women to overcome the invisible boundaries imposed on them, while also keeping them out of the home.

Keywords: Women, Urban life, Invisible borders, Patriarchy, Surveillance

•••••

Arrival date: 1 September 2023 • Acceptance date: 16 August 2024

•

Research Article

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 48-82
DOI: 10.46655/federgi.1353983

Giriş

Kuralları erkekler önemsenererek belirlenen ataerki, kadınların gündelik yaşamının her aşamasında yer alabilmelerinin kendileri için belirlenen kuralları benimsemek, yani bunlar doğrultusunda düşünmek, davranmak ve hissetmek zorunda bırakıldıkları bir sistem olarak tanımlanabilir. Bunun bir parçası olarak kadınların bu ataerki ağda, genellikle belirli alanlar içerisinde tanımlanmak istendiği görülür. Bunların arasında en yaygını, ev içi alandır. Kadınların tanımlandığı roller de genelde bu ev içi yaşamın barındırdığı rollerdir (Demren 2001, 3-5). Kadınların ev dışı alanlarda, özellikle de sokakta olabildiğince görünmez olması beklenir. Bu araştırmayı yürüten kadın yazarlar dâhil birçok kadın, bunu kendi güvenliği için içten içe ister. Çünkü üretilen ve öğretilen sistem, kadınlara sokağa hatta mahalleye karşı tedbirli olmalarını öğütlemiştir.

Bu durum bize, kadınların mekân kullanımının ardındaki anlamları

merak ettirmiştir. Bu anlamlardan birisi de kadınların mekânları özgürce kullanabilmelerinin, bedensel açıdan mekânlar içerisinde, dışarısında ve arasında özgürce hareket edebilmelerine bağlı olmasıdır. Bu bağlamda Türkiye’de kadınların, ataerkiyle üretilmiş mekânlarda konumlandırıldıkları, sınırlandırıldıkları ve hatta bazen hapsedildikleri yaşamları sürdürmekte oldukları söylenebilir. Bu nedenle sosyal yaşamda kadınlara sürekli “derli toplu oturmaları”, “vücutlarını ön plana çıkarmamaları” ya da “konuşurken seslerinin fazla yükseltmemeleri” gerektiği hem sözel hem de davranışsal olarak öğretilmekte, istenilmekte ve ima edilmektedir (Karmaz 2015, 46). Buradaki temel hedef, ataerkiyle uyumlu bir davranış, düşünce ve duyu bütünlüğü yaratmaktır.

Ev, sokaklar ve mahalle çerçevesinde mekânda bulunuşa bakarken, mekânın kadın için geçerliliğini belirleyen zaman unsuru da gözden kaçırılmamalıdır. Zira “gündelik hayatın mekânlanması ve zamanlanması” süreci, kadınların ve erkeklerin toplum içinde farklı rolleri ve cinsiyet normları nedeniyle deneyimlediği farklılıkları yansıtabilmektedir (Jarvis, Cloke ve Kantor 2022, 153). Dolayısıyla kent yaşamı boyutunda mekân ve zamanın algılanma ve kullanılma biçimlerinin de farklı görüldüğü söylenebilir (Alkan 2000, 73-88). Bu nedenle feminist literatürde birçok araştırmada bu konuya yer verilir. Özellikle kentsel alanlarda, cinsiyet normları ve sosyal roller, kadınların mekânları nasıl kullandıkları ve hangi mekânlara erişim sağlayabildikleri ele alınır.¹

Bu makalenin odaklandığı temel problemler ise ataerki mekân düzeni içerisinde kadınların gündelik hayatlarını nasıl sürdürdükleri, mekânın kadın için geçerliliğini belirleyen zaman unsurunun ne olduğu ve bunun için toplumsal cinsiyetle belirlenen kadınlık çözümlerinin neler olabildiğidir. Bu bağlamda çalışmada, Michel Foucault’nun panoptikon üzerine değerlendirmeleri temel zemini oluşturmaktadır. Onun bu değerlendirmelerini belli noktalardan geliştiren Jean Baudrillard ile Pierre Bourdieu’nün panoptikon ve ataerki

hakkındaki görüşleri çalışmada yer bulmaktadır. Bu yaklaşımla da ataerkil panoptikon temsillerinin gündelik hayatlarında herhangi bir sebeple evlerinden çıkan kadınlar üzerindeki etkisini araştırmak, sürdürülmekte olan iktidar ve disiplin mekanizmalarını tartışmak ve kadınların bu temsilleri aşmak için ürettikleri stratejileri ortaya koymak amaçlanmaktadır.²

Elbette böylesi bir çalışma erkekler hatta LGBTİ+ bireyler üzerinden de düşünülebilir özelliklere sahiptir. Ancak modern yaşam kadının ve erkeğin ortak mekândaki yaşamı kullanım biçimlerini geliştirmesine rağmen kullanımda hâlâ farklılıklar yarattığı görülebilir. Özellikle zamanın kullanımında yaşanan farklılık ve kadınların saatlere bağlı olarak yaşadığı güvensizlik duygusunun niteliği bu sorunu kadınlar için daha da özgün kılmaktadır. Çünkü “belirli mekânların gece geç saatlerde kadınlar için güvenlik açısından risk” taşıması öncelikle kadınlar için büyük bir sorun olarak tanımlanmaktadır (Aktaş 2017, 139).

Birçok çalışmaya ve tartışmaya konu edilen bu ve benzeri güvenlik endişeleri, cinsiyete dayalı taciz ve şiddet gibi faktörlerle birlikte kadınların kent içinde sadece kapalı değil, açık alanları kullanma özgürlüklerini de sınırlamakta olduğu görülmektedir. Herkese yönelik olduğu söylenen parklar, meydanlar ve spor alanları gibi açık alanlar, davranışsal ve düşünsel olarak erkek egemen mekânlardır. Ataerkinin belirginleşebildiği bu tür alanlara kadınların erişimi, zaman unsuruyla da sınırlanabilmekte ve kadınlarda güvenlik endişesi yaratabilmektedir.

Öte yandan ataerkil bir sınıflandırmayla “özel” olarak tanımlanan evin de kadınların çalışıp çalışmaması fark etmeksizin, toplumsal cinsiyet normlarına bitiştirilmesi feminist literatürün aşına olduğu bir sınırlandırmadır. Bu eşitsiz tutum kapsamında kadınlar, genellikle ev içinde ve aile alanlarında daha fazla zaman geçirdikleri kabul edilerek gündelik yaşamlarını sürdürürler. Kadınlık içinde onlara yüklenen ev işleri, çocuk bakımı ve aileyle ilgili

sorumluluklar, kadınların mekân kullanımını etkilemekte; “kamusal” alanlara veya diğer mekânlara erişimini kısıtlamaktadır. Kadınların bu sarmalanmışlık içinde ürettikleri erişimlerini düzenleme ve güvenliklerini sağlama amacıyla kabul etmeye veya aşmaya yönelik stratejileri önemsenmelidir.³

Bu bağlamda bu çalışmada ataerkil mekân düzeni içerisinde kadınların gündelik hayatlarını, mekânın kadın için geçerliliğini belirleyen zaman unsurunu ve toplumsal cinsiyet ile belirlenen kadınlık çözümlerini anlayabilmek için 28 Aralık 2022 - 8 Mart 2023 tarihleri arasında nitel bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması, Gaziemir ilçesine bağlı Atıfbey mahallesinde yapılmıştır. 2021 yılı itibariyle toplam nüfusu 137.856 kişi olan Gaziemir ilçesinin toplam erkek nüfusu 69.308, kadın nüfusu 68.548'dir (Gaziemir Belediyesi 2022).

Mahalle muhtarı Sn. Fatma Zingi'den edinilen İzmir Nüfus Müdürlüğü resmî bilgilerine göre 16.027 kişinin yaşadığı Atıfbey mahallesinin, erkek nüfusu 7.768 iken kadın nüfusu ise 8.259'dir. Atıfbey Mahallesi, Gaziemir ilçesinde bulunan 16 mahalle arasında nüfusun en yoğun olduğu bölgedir. Toplam erkek nüfusu 7.768 iken kadın nüfusu ise 8.259'dır. 16 mahalle arasında kadın nüfusunun en yoğun olduğu mahalle de yine Atıfbey Mahallesi'dir (Gaziemir Belediyesi 2022).

Yoğun göç almasıyla birlikte İzmir'in artan nüfusu nedeniyle şehir merkezinden uzaklaşmak isteyen kişiler için gelişmekte olan yüzüyle Gaziemir'in, tercih edilen bir semt haline geldiği gözlemlenmiştir. Sınırları içinde bulunan İzmir Ulaştırma Personel Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı ile Hava Astsubay Meslek Yüksek Okulu nedeniyle ilçe askeri personelin ve memurun yoğunlukta olduğu bir yerleşke haline gelmiştir. Diğer yandan Atıfbey Mahallesi'nde bulunan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) Gaziemir Öğrenci Yurdu genç kadın nüfusa uzun yıllardır ev sahipliği yapmaktadır. Ulaşım olanakları açısından bakıldığında, konumu nedeniyle

mahalle, Buca'daki Dokuz Eylül Üniversitesi, Bornova'daki Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi, Balçova'daki Ekonomi Üniversitesi gibi İzmir'deki diğer üniversitelere olan yakınlığıyla öğrencilerin tercih sebebi olmaktadır. İzmir'deki metrodan farklı bir hat üzerinden banliyö sistemi olarak geliştirilen şehir içi trenle ulaşım ağı İzmir Banliyö Sistemi'nin (İZBAN) Gaziemir'de de iki ana durağı bulunmaktadır. Bu toplu taşıma aracıyla ilçe sakinleri hem Alsancak, Hatay gibi merkezi konumlara hem de Aliağa, Torbalı gibi uzak mesafe ilçelere ulaşabilmektedir. Görüşmeler sırasında bu ulaşım sistemi ile ilgili deneyimler ve düşünceler sıklıkla geçmiştir.

Dolayısıyla göç almayı sürdüren, askeri personelin ve memurun tercih ettiği, orta ve üst gelir düzeyine sahip Gaziemir'e bağlı Atıfbey mahallesi, farklı sınıfsal, siyasi ve sosyal özelliklere sahip yüksek kadın nüfusu ile dikkat çeker. Bir anlamda bu çalışmada, farklı sınıfsal, siyasi ve sosyal özelliklere sahip "sıradan" görülebilecek kadınların deneyimlerine odaklanılmaktadır.

Alan çalışmasının gelişimi de gündelik yaşamla ilişkilidir. Kadınların arasındaki ilişkilere göre yol alan bu çalışmada, kartopu örneklem yoluyla 30 kişiye ulaşılması hedeflenerek, üniversite öğrencisi, ev emekçisi ve çalışan kadınlar olmak üzere üç hedef grup belirlenerek örneklem oluşturulmuş, her gruptan en az 10 kadın ile görüşme yapılması planlanarak görüşmelere başlanmıştır. Ancak 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen, Kahramanmaraş başta olmak üzere, Türkiye'nin 11 ilini etkileyen deprem sonrasında üniversitelerin 2022-2023 bahar yarıyılı için uzaktan eğitime geçişi kararı alınması durumu değiştirmiştir. Depremzedelerin KYK yurtlarına yerleştirilmeleri nedeniyle birçok ilde üniversite öğrencileri, ailelerinin yanına dönmek zorunda kalmıştır. Gaziemir Atıfbey Mahallesi'nde bulunan KYK'ya bağlı "kız yurdu" da uzaktan eğitim kararı nedeniyle boşalmıştır. Araştırmanın belli bir aşamasından sonra KYK'lı üniversite öğrencisi kadınlara bu nedenle ulaşılammıştır. Bu nedenle çalışan ve ev emekçisi kadınlara ağırlık verilmiştir.

Tablo 1. Kadınların Demografik Özelliklerine Göre Sayıları

<i>Kategori</i>	<i>Özellik</i>	<i>Sayı</i>
Yaş	22-29	5
	30-39	8
	40-49	8
	50 ve üzeri	11
Medeni Durum	Bekâr	8
	Evli	21
	Boşanmış	2
	Eşini kaybetmiş	1
Çocuk Sahibi Olma	Çocuk sahibi	24
	Çocuk sahibi değil	8
Eğitim Seviyesi	İlkokul	3
	Lise	8
	Meslek yüksekokulu	1
	Üniversite mezunu	12
	Üniversite öğrencisi	4
	Yüksek lisans	4
Çalışma Durumu	Üniversite öğrencisi	4
	Çalışan	17
	Ev emekçisi	11

Sonuç olarak alan çalışmasında, yukarıdaki tabloda demografik özelliklerine göre aktarılan toplamda 32 kadın ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Tablo 1.). Ancak bu görüşmeleri tamamlayan, kadınlarla samimi bir diyalogun kurulduğu yapılandırılmamış görüşmelere karşılık gelen sohbetlerdir. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde eksik kaldığı düşünülen noktaların aktarıldığı bu sohbetler, alan notları olarak yazıya dökülmüştür. Görüşmeler için hazırlanan soru listesinde demografik bilgiler edinmenin yanında kadınların yerleşmek için neden Gaziemir'i seçtikleri, buradaki komşular ve esnaf ile ilişkileri, üniversiteye, iş yerine, mahalle merkezine evlerinden yaptıkları yolculukları sırasında tercih ettikleri

güzergâhlar, bu bağlamda saat tercihleri, ulaşım için tercih ettikleri araçlar gibi konularda sorular yöneltmiş ve kadınlar bu kapsamda birçok görüş ve deneyim paylaşmışlardır. Kadınlar farklı gruplardan olmalarına karşın, güvenlik kaygıları, eve-işe/fakülteye ulaşmada tercih ettikleri güzergâh ve saat tercihleri açısından ortaklaşan yanıtlar vermişlerdir.

Görüşmeler sırasında kadınların paylaştıkları hayat hikâyeleri ve mahalle bağlamındaki deneyimleri dinlenirken, yaşadıkları olaylar karşısındaki duyguları, jest, mimik ve tavırları da gözlemlenmiştir. Görüşmelerin Atıfbeyli kadınların kendi evlerinde ya da iş yerlerinde yapılması, onların yaşam alanlarının yani gündelik yaşamlarını geçirdikleri alanların da gözlemlenmesine imkân tanımıştır.⁴ Kadınlarla geliştirilen bu diyalogu aktarabilmek için de makaledeki değerlendirmeler, kadınlık deneyimini aktaran bu kadınların sesine daha çok yer verme ilkesiyle doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.⁵

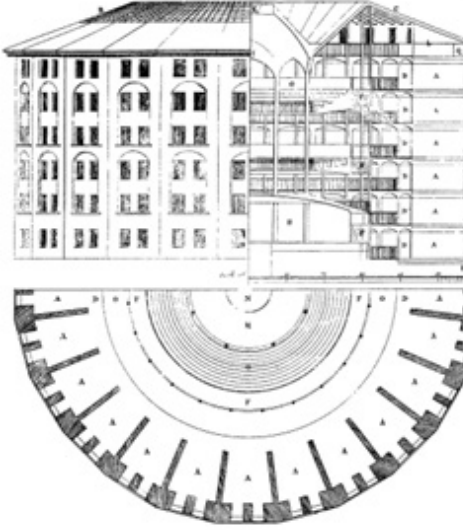
Kadınların hayat hikâyelerini ve deneyimlerini içeren bu görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen bilgiler, anlatı analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Birçok farklı disiplinde kullanılan anlatı analizi, antropoloji ve sosyal tarih çalışmalarında, görüşmeler, gözlemler ve dokümanlarla örülen yaşam hikâyelerinin ele alınmasına dayanmaktadır. Bu anlatı(m) sırasında, katılımcılar deneyimlerini ve olayları yorumlayabildiği gibi araştırmacılar da tüm hikâyelerden yola çıkarak yorum yapabilmektedir (Reissman 2008, 539). Bu makalede de kadınların deneyimleri ve yorumları kendi hayatlarını oluşturan anlatılar olarak ele alınmaktadır.

Bir başka değerlendirme de haritalandırma ile yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda kadınların sık sık güvenli ve güvenli olmayan güzergâhlar dile getirdikleri görülmüştür. Araştırmanın tasarlandığı dönemde planlanmayan bir adım olarak bir haritalandırma yapılmıştır. Bu güvenli ve güvenli olmayan güzergâhlar Google haritalarda işaretlendiğinde merkezin güvensizliği ve çeperin güvenliğine dair durum da ortaya çıkarılmıştır.

Michel Foucault'nun Bağlamından Ataerkil Panoptikona

Kent yaşamında kadınların ataerkil mekân düzeni içerisindeki gündelik hayatlarına, mekân ve zaman sınırlamalarına, bu bağlamda ortaya çıkan sorunlara odaklanan bu çalışmada, ataerkil gözetim sistemi ile Michel Foucault'nun panoptikon değerlendirmeleri arasında bir benzerlik geliştirilmektedir. Foucault ve ele aldığı Jeremy Bentham, her ne kadar kapalı alanlar üzerinden panoptikona ilişkin görüşler ileri sürmüşlerse de mahalle de bir alan olarak ataerkil gözetimin ve iktidarın kurulabileceği bir alan olarak düşünülebilir.

“Gözetim evi” ya da “Panoptikon” kavramı ilk olarak 1787 yılında İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın mektuplarında anlattığı, yeni bir mimari yapının ötesinde yönetim planıdır. Bu yeni yapı ile kurulacak denetim, gözetim altında tutulmak istenen her türlü insanın bulunabileceği “cezaevi”, “ticarethane”, “ıslahevleri”, “hastaneler”, “fabrikalar” gibi birçok kurum için uygulanabilecektir (Bentham 2019, 9). Tasarlanan bina yapısı; merkezde bir gözetleme kulesi ve etrafında dairesel biçimde hücrelerden meydana gelmektedir. Bu sayede merkezi konumda olan gözetleme kulesi sayesinde, tüm hücreler sürekli bir “gözün” izlemi altındadır. Sürekli gözetlendiği düşüncesi ise hücrelerdeki mahkûmlar üzerinde denetim, kontrol ve disiplini sağlamaktadır. Panoptikon “gözetim altında tutulacak her tür insanın bulunduğu her türlü kuruma yönelik uygulanabilen yeni bir yapı ilkesi tasarımı” olarak sunulmuştur (Bentham 2019, 27).

Görsel 1.1: Panoptikonun planı (Foucault 2019, 20)

Gözetleme ilkesi düşüncesinin temellerini atarak; bireyin “egemen güç tarafından her an gözetlendiğine inanması” ya da aksine “gözetlenmediğinden emin olamaması nedeniyle kontrol ve denetim altında kalması” şeklinde özetlemiştir. Bir hapisane mimari modeli olarak ortaya çıkan bu düşünme biçimi, birçok çalışmaya esin kaynağı olmuştur. Bentham bu yapının, ikna duygusunu o kadar güçlü görür ki “en eğitimsiz akılların bile bu bağlamda kendine çeki düzen vermesinin sağlanabileceğini” düşünür. O, bu gibi yapıların, kontrolün olumlu olarak değerlendirildiği durumlar için gözetlemenin saklanması yararlı olacağını vurgular; çünkü görünmeyen bir gözün takibi insanlar üzerinde otokontrolü sağlayacaktır (Bentham 2019, 24). Bir hapisane mimari modeli olarak ortaya çıkan bu düşünme biçimi, birçok çalışmaya esin kaynağı olmuştur.

Panoptikon modelinin kullanılabileceği bir kurum olarak bahsi geçen “okullar” bölümünde ise Bentham’ın kız ve erkek çocuklar arasındaki cinsiyete dayalı ayrımı dikkat çeker. Bu modelle kurulan bir okulun erkek çocuklar için kurgulanması düşünülemez; böylesi bir okul ancak kız çocukları

için memnuniyet vericidir (Bentham 2019, 70). Bir başka deyişle dönemin ataerkil yapısına da uygun biçimde, genç kızlar için inşa edilecek böyle bir yatılı okulun yararlı olacağını; dahası erkeklerin kendi eşlerini seçmek için bu okula akın edeceklerini belirtmektedir (Bentham 2019, 71). Bu bağlamda, panoptikon modelinin 1700'lü yılların ataerkil dünyası içerisinde kadını denetim altında tutmak için birçok kurum tarafından kullanılmasının faydalı görülmesine dair görüşlerin, yüz yıllar geçse de değişmediği ve yaratılan modelin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği pekiştirdiği söylenebilir.

Tarih boyunca iktidarın, insanları denetim altında tutmanın yollarını aramasına bir başka örnektir. Bu nedenle gözetim sorunu önemini korumuştur. Fransız felsefeci Michel Foucault, disiplin ve ceza üzerine *Disiplin ve Ceza: Hapishanenin Doğuşu* (1975) kitabında kurumların mimari yapısının da ötesine geçerek, gözetimin bu modern kurumlar aracılığıyla insanları “yönetmeyi” ve “kontrol altında tutmayı” sağladığını; bireye “öz denetim” kazandırdığını vurgulamıştır. Modernitenin özgürlük övgüsüne rağmen toplum, bireyi iktidar tarafından gözetim altında tutulabilmektedir. Toplum içindeki diğer bireyler adeta birer “gardiyana” dönüşerek toplum içindeki kontrol sağlanmaktadır. Böylece iktidar, disipline eden ve kurallara uyulmadığı takdirde cezalandıran bir söylem biçimini de almaktadır.

Gözetleme kulesi, panoptikon modelinin içerisinde çıkarılarak bir sembol olarak düşünüldüğünde, toplum içerisinde beden bulan, insanlar aracılığıyla gündelik yaşamın sıradan mekânları içerisinde sürdürülen bir takip ve izleme mekanizması olarak da değerlendirilebilir. Bu mekanizma elbette kadınların toplumsal cinsiyete dayalı rollerle belirlenen davranış kurallarına uyup uymadıklarının hayatları boyunca farklı gözleyiciler tarafından takip ve kontrol edilmesinden bağımsız değildir. Bu kişiler, aile ve kendi evinin içerisindekilerden, komşu, esnaf gibi mahallesindeki aktörlere kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu aktörler, ataerkil panoptikon temsillerinden oluşan bir sistem içerisinde “erkek gözü” (*malegaze*) olarak gözetlemektedirler.

Panoptikon ile başlayan gözetleme serüveninin ataerki ile bütünleşerek nasıl bir erkek gözü (*malegaze*) haline geldiğini ve kadınların buna bağlı olarak davranışlarını ne şekilde gerçekleştirdiklerinin öğrenilmesine odaklanan Karmaz, kadınların kendi denetimlerini “başkasının gözüyle yani patriyarkanın gözüyle” kontrol ederek gerçekleştirildiklerini belirtir. Bu durum onların, “eril bakış açısının isteği”ne göre hareket etmelerine sebep olmakta ve ataerkinin yeniden üretilmesi sürecine “kendi istekleri dışında” katılmaktadırlar (Karmaz 2015, 1-2).

Foucault da yaratılan denetim sisteminin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerine bakarken gözetimin “bireyselliği baskıladığını” ve “tek tiplilik” oluşturduğunu vurgulamıştır. İnsanların yakalanma ve cezalandırılma korkusuyla hareket etmesini “dinamik normleştirme” olarak isimlendirir. Özgür irade ve özgür düşünce ortadan kaldırılarak mekanik bir toplum yaratılmaya çalışıldığından, bu yöntemin demokratik olmadığını ifade eder. Dahası, yaratılan toplum içerisindeki her birey birer denetçi, polis gibi kurgulanarak; dışarıdan içeriye bir iktidar yerine, içeriden dışarıya doğru bir denetim sistemi sağlanması amaçlandığını belirtir (Foucault 2019, 175-202).

Erkek egemenliğinin ve kadınların toplum içindeki ikincil konumunun bir sonucu olarak ortaya çıkan ataerki sistemi toplumsal bir yapı olarak ele alan ve onu toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulmasında merkezi bir rol oynayan bir semboller ve “simülasyonlar” ağı olarak gören Jean Baudrillard da Foucault’un “panoptikon” değerlendirmelerini kullanır. Modern toplumun denetim ve gözetimle karakterize olduğunu öne sürerken, panoptikonun, bireylerin davranışlarını kontrol etmek ve onları normlara uydurmak için kullanıldığını savunur. Fakat Foucault’dan farklı olarak ona göre panoptikon, artık fiziksel bir mekânla sınırlı değildir; aynı zamanda “dijital gözetim ve medya aracılığıyla” da gerçekleşir (Baudrillard 2011, 107-206). Baudrillard’ın Foucault’nun mekânsal düşünülebilen görüşlerini geliştirdiği ve genişlettiği düşünülebilir. Baudrillard bu yaklaşımıyla iktidarı mekân sınırlamasından

daha da çıkarmakta ve bir anlamda daha da görünmez hatta sıradanlaşan gözetime doğru genişletmektedir.

Bu genişleme ataerki bağlamında bir eril tahakküm olarak da okunabilir. Bu eril tahakküm öylesine güçlüdür ki Pierre Bourdieu'nün de belirttiği gibi görünmez bir biçimde işler ve bireyler bu tahakkümün farkında olmazlar (Bourdieu 2015, 19-67). Onun bu çıkarımı, panoptikonun hem bireyi gözetleyen hem de bireyin gözetlendiği hissini yerleştiren çift yönlü iktidarıyla örtüşür. Bourdieu'nün betimlediği eril tahakküme göre bireyler, sürekli olarak kendilerini ve davranışlarını gözlemlemek zorunda hissederler ve toplumsal normlara uymak için içsel bir denetim mekanizması geliştirirler. Bu, çift yönlü bir iktidarı kuran, ikili bir süreç olarak düşünülebilir. Ayrıca Bourdieu cinsiyetin, farklı sosyal alanlarda nasıl şekillendiğini ve bu alanlarda nasıl tahakküm edildiğini incelerken bir alanın belirli cinsiyet normlarına sahip olmasının, erkekler için daha avantajlı, kadınlar içinse dezavantajlı hale gelmesine yol açabildiğini ifade eder (akt. Arpacı 2020). Bourdieu'nün eril tahakküm hakkındaki görüşleri ve çalışmaları, toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiği ve sürdürüldüğü konusunda derinlikli bir düşünme biçimi ortaya koymuştur. Fakat aynı zamanda onun bu yaklaşımı, panoptikon gibi gözetim ve denetim mekanizmaları ile bağlantılı olarak cinsiyet eşitsizliğinin ve tahakkümün nasıl işlediğini anlamaya yardımcı olan ikili bir süreci yeniden düşündürmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mekân Kullanımı

Kenny ve Smille, antropolojik bir yaklaşımla toplumsal cinsiyetin, “kişinin edilgen biçimde olduğu ya da sahip olduğu bir şey” olmadığını, toplumsal cinsiyeti bizlerin “yaptığını” vurgularlar (Kenny ve Smille 2017, 199). Bu yaklaşım açısından kadınların bu “yapma” aşamasında ne kadar aktif oldukları sorusu ile “yapılandırılmaya” ne denli maruz kaldıkları sorusu

eşdeğerdir. Başka bir deyişle Kenny ve Smille’ın, bütün toplumsal ilişkilerin ve bunların bilgisinin “toplumsal cinsiyetlendirilmiş” olduğu varsayımının ardında ikili bir sürecin etkisi bulunmaktadır.

İkili sürecin yapılandırılma hattında; bu rol ve sorumlulukları yüklemek için aile ve akrabalar çemberinin dışında konumlanmış, göze çarpmayan birçok aktör yer almaktadır. Bunlar; öğretmen, müdür, komşu, “bakkal amca”, doktor, hemşire, polis gibi, gündelik hayatta iletişime geçilen, farklı mesleklerden insanlardır. Tüm bu aktörler, gelenek, görenek ve normlarla yetiştirildiğimiz dünyada, kadın ya da erkek olarak içerdeki ve dışarıdaki hal ve hareketlerimizi belirleyen toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştiricisidirler. Foucault da birçok eserinde “disiplin” kavramıyla bu aktörlere temas eder. Ona göre “disiplin ne bir kurumla ne de bir aygıtla özdeşleşebilir.” Disiplin, “bir iktidar tipi, iktidar icra etmenin bir tarzı”dır; “koskoca bir aletler, teknikler, usuller, uygulama düzeyleri, hedefler bütünü”nden oluşur (Foucault 2019, 271).

Toplumsal rollerin, farklı aktörler aracılığıyla bireyi disiplin etme aracı olarak nasıl biçimlendirdiğine dikkat çeken Foucault, disiplini bir iktidar fiziki veya anatomisi olarak da tanımlar. Hatta disiplin aynı zamanda bir teknolojidir ve en belirgin özelliği de çeşitli aktörler ile görünür olmasıdır. Gardiyanları ve yöneticileri ile hapisaneler veya ıslahaneler gibi “uzmanlaşmış kurumlar”; öğretmenler, sağlık uzmanları vd. ile eğitim kurumları, hastaneler gibi “esas araç olarak yararlanan kurumlar”; aile içi ilişkiler gibi “iç iktidar mekanizmalarını güçlendirmenin veya yeniden örgütlemenin aracını” kullanan geleneksel özelliklere sahip merciler; yönetim sistemi gibi “kendi iç işleyiş ilkeleri haline getiren aygıtlar” ve jandarma, polis gibi “disiplini bir toplum düzeyinde egemen kılma konusunda tek değil de, öncelikli bir işleve sahip olan devlet aygıtları” disiplini sağlayan aktörleriyle bir arada düşünülmesi gereken alanlardır (Foucault 2019, 271).

Kent Yaşamında Kadının Yaşayacağı Yeri Seçimi

Gündelik hayatın önemli bir kısmının geçtiği mahalle ve ev konusuna insanların verdiği önem, yaşayacakları mahalleyi arayış ve seçim süreçlerinde belirginleşir. Bu süreçte insanların ekonomik kaygılar, sosyokültürel ortam, aile ilişkileri gibi birçok dikkat edilecek unsurla hareket ettikleri söylenebilir. Alan çalışması sırasında, kadınlar da arayış ve seçim süreçlerinde kendilerine has, farklı öncelikler ve hassasiyetler taşımış oldukları anlaşılmıştır. Özellikle güvenlik koşulları değil de güvenlik duygusu ile düşünülmesi buradaki en belirleyici faktördür. Bir kadın olarak yaşayacağı mahalleyi güvenli olarak tanımlamak yine hem kendisi hem de çocuğu için kritik bir konudur.

Daha çok bekâr kadınlarda olması beklenebilecek, mahallenin “korunaklı olması”, “rahat girip çıkabilmesi” gibi (Lordoğlu 2018, 133) birçok kuralın, Atıfbey mahallesini tercih eden evli ya da bekâr birçok kadın için geçerli olduğu görülmektedir: Örneğin mahallenin “güvenilir”, “nezih bir yer”, “kafa yapısı uygun”, “aydınlık ve hareketli” bir yer olmasının yanı sıra çoğunlukla “asker ve memur kesiminin yaşıyor olması” kadınlara güven vermektedir (37 yaşında, asistan; 67 yaşında, ev emekçisi; 32 yaşında, mimar; 53 yaşında, ev emekçisi).

Ancak kadınlar için gündelik yaşamdaki güvenli harita, sadece bunları kapsamaz. Kadınlar, komşularının dışarıyı sürekli izlediğini, “gözetlediğini” ve bu durumdan duydukları rahatsızlığı sıklıkla dile getirmişlerdir. Mahallede “her şeyden, herkesten haberi olan bir komşu amca veya teyze” kadınların altını çizdiği ortak noktadır. Fakat kimi zaman bu gözetlenme hırsızlık, taciz vb. olaylara karşı önlem olması açısından da olumlu görülmekte ve normalleştirilmektedir.

Bu “sokağı izleyen gözler”, mahallenin güvenliği için bakışın önemini ifade eder ve “sokağın doğal sahipleri diyebileceğimiz kişilere ait” olarak tanımlanır (Lordoğlu 2018, 137). Bu araştırmada bu bakışların sahipleri;

bakkal ya da manav, “komşu kadın”dır. Çift yönlü bir iktidar kuran bu bakışlar, ikili bir süreç olarak bir yandan güvenlik sağlarken; bir yandan da ataerkil bir denetim sağlar:

Daha önce üst komşumuz olan abi hep balkondaydı. İki balkonu vardı tam köşe daireydi. Bütün gün bir o balkonda bir bu balkonda dururdu. Ben çok rahatsız olurdum; sürekli eşime laf ederdi: ‘Bugün şu geldi apartmana, hayırdır bir şey mi var?’ diye. İşten geliriz balkonda, laf atar, görmemeye çalışırdık yine lafa tutacak eyvah diye. Bir gün kızdım ben bu duruma, neden sürekli böyle bu adam diye. Eşim ise ‘Her apartmanda aslında böyle biri olmalı. Gözetliyor kim giriyor, kim çıkıyor. Takip ediyor sonuçta, böyle düşün, bu iyi bir şey.’ Yani o da var dedim ama rahatsız edici bir durum bu. (44 yaşında, kamu işçisi).

Kadınların gündelik hayatlarını sürdürülebilmelerinde mahallelerinin onlar için güvenli olabilmesinin detay olmasının ötesinde belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. Mahalle; kadınların çarşıya inerek alışveriş yaptıkları, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri kurdukları, kendilerinin ve aile üyelerinin boş zamanlarını geçirebildikleri kapalı ve açık alanlardan oluşmaktadır. Fakat mahalledeki güvenlik duygusu, zaman unsuru dahil edildiğinde yeniden değişebilmektedir.

Kadının Zamanı Kullanımı ve Kadınlara Göre Güvenli Saatler

Foucault’nun işaret ettiği bağlamda, aileden esnafa kadar farklı aktörler tarafından gözetlenerek disipline edildikleri anlaşılan Atıfbeyli kadınlar, mahalle tercihi ve mahallenin kullanımı konusundaki alışkanlıklarını aktarırken zamana da vurgu yapmaktadırlar. Kadınların deneyimlerine bakıldığında kenti deneyimleyen kadınlar, cinsiyetlerine bağlı kaygı, korku ve çekince ile hareket etmektedirler. Ancak bu kaygı, korku ve çekincenin temelinde ve kapsamında gözetleyici aktörlerin etkisi dikkat çekmektedir. Güneşin batması ve havanın

kararmasıyla başladığı anlaşılan akşam saatlerinde daha çekingen, “temkinli” davranmaya çalışmaları, çocukluklarından itibaren eve dönmeleri gereken belli bir saatin olduğuna inandırılmaları veya geçmemeleri gereken sokaklar olduğu, aileden çevreye doğru genişleyen bir aktörler ekseninde öğretilmiştir. Kadınlık deneyimlerine ve bu disipline edici tutumu kabullenerek ya da kırarak aşabilme stratejilerine bakıldığında, mahalle ve zaman arasında bir ilişki oluşturulduğu görülür. Bu bağlantı, çocukluklarından beri kadın oluşlarına özel bir zaman ve mekân kullanımı öğretilirken benimsetilmiştir.

Erişkin yaşamlarına gelindiğinde kadınlar, gün içerisindeki işlerini toplumsal cinsiyete dayalı normlarla planlamakta, içeride (evde) ve dışarıda (sokakta) olacakları saatleri buna göre belirlemektedirler. İş hayatı ve ev işleri dengesini gözetmek zorunda olduklarını düşünen Atıfbeyli kadınların, kent yaşamında zamanlarını kullanma biçimleri de cinsiyet rolleri ve toplumsal normlar kapsamında şekillenmektedir. Dışarıda olarak tanımlanabilecek kadınlar zamanlarını genellikle iş hayatında geçiriyor görünseler de ev işleriyle de ilgilenmek zorunda olduklarını ifade etmektedirler. İş yerindeki talepler, toplumsal beklentiler ve aile sorumlulukları arasında kadınlar, zamanlarını bölüştürmeye ve yanı sıra esneklik sağlamaya mecbur kalabilmektedirler.

Bu çerçevenin bir parçasını oluşturan sosyal hayat açısındansa kadınlar, kent yaşamında toplumsal etkinliklere katılım konusunda farklı zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Örneğin, çocuk bakımı veya ev işleri nedeniyle toplumsal etkinliklere katılmakta kısıtlamalar yaşayabilirler (Aktaş 2013). Çalışmada yer alan neredeyse bütün Atıfbeyli kadınlar, kentteki yaşamlarına dair sorulara, özellikle “belli bir saatten sonra” dışarıda kendilerini güvende hissetmedikleri yanıtıyla karşılık vermişlerdir. Dolayısıyla kadınlar için “gündüz” ve “akşam” güvenle de ilişkilendirilen zaman dilimleridir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin zaman kullanımı üzerinden belirlenmesinde gündüz ve akşam zaman dilimleri, kadınların yaşamlarını

biçimlendirmelerinde önemli ayrımlara neden olan bir unsurdur. Sıklıkla mahallelerinin “akşam saatlerinde” dışarı çıkmak için güvenli bir yer olmadığını dile getiren Atıfbey mahallesindeki kadınlar, bu saatlerde kendilerini güvende hissetmemektedirler. Hatta geçtikleri yol ya da izleyecekleri güzergâh, geçecekleri saate göre değişmektedir. Çoğunlukla saat 23:00’ dan sonra “sessiz ve izbe”, “güvenli bir yer olmayan”, “dilenen çocuklar olan”, “taşkınlık yapan insanlar” bulunan yerlerden uzak durmakta veya tedbir almaktadırlar. Örneğin, toplu taşıma ile üniversiteye ve işe gidip gelen iki kadın akşam saatlerindeki dönüş yolculuklarında, otobüs durağından eve gelişlerini, sadece ailelerinden bir erkeğin eşliğinde gerçekleştiğinde güvenli bulmaktadır:

Akşam saatlerinde dışarıya çıkmak için güvenli bir yer değil, özellikle 22:00’ dan sonra. Duraktan eve gidene kadar karanlık geliyor. Durak parkın içinde ve ışık az. Bu yüzden hep babam ya da abim durağa beni almaya gelirler. Duymadım kötü bir olay taciz takip gibi ama köpekler çok oluyor. Uyuşturucu içen insanlar olduğunu duyuyorum, parkta olduklarını biliyoruz. O yüzden tedirgin oluyoruz. Gündüz saatlerinde güvenli bir yer (23 yaşında, üniversite öğrencisi).

Genel anlamda yaşamak için güvenli bir mahalle. Yer evleri var bizim mahallemizde, yaşayanları tanırız bileriz. Ama gece çıkmayı tercih etmem. Çıkacaksam da eşimle birlikte çıkmayı tercih ederim. Kafama esti yürüyüş yapıyım demem (33 yaşında, sözleşmeli memur).

Buna karşı üretilen strateji de disiplini ve iktidarı kabul eden, bunu uygulayan hatta aktaran özelliklere sahiptir. Kadınların çoğunluğu, akşam saatlerinde dışarı çıkmama, yalnız olmayı tercih etmeme, çocuklarının dahi dışarı çıkmalarına izin vermeme gibi ataerkil disiplini kabul eden kararlar almaktadırlar. Gece dışarıda olmaktan korku duymalarını, “bayan” olmalarına bağlayarak içselleştirdikleri anlaşılan birçok kadın, yaşadıkları bu ayrımcı deneyimi toplumsal normlara bağlı olarak kabullenmektedir:

Geç saatlerde dışarı çıkmaktan korkarım, bayan oluşumuzdan. Gece 12'den sonra dışarı çıkmam, hiç çıkmam (53 yaşında, ev emekçisi).

Buna karşın Atıfbey mahallesinde yaşayan kadınların bir kısmı da mahalle çevresini saatten bağımsız olarak güvenli bulduklarını ifade etmişlerdir. Onlar, istedikleri saatte dışarı çıkabildiklerini ve mahalleyi güvenli bulduklarını söylemektedirler. Bu durum farklı bir bakış açısı ortaya çıkarsa da anlattıkları olaylarda güvenlik duygularını; sokağın fiziki şartlarının uygun olması, örneğin ana cadde olması, yeterli düzeyde aydınlatılması ve sokakta yardım isteyebilecekleri, tanıdıkları insanların bulunması gibi alt nedenlere bağlamaktadırlar:

Gece kurslara rahatlıkla gidip dönebiliyorum. Halk oyunları kursuna gidiyorum 19:30-20:30'da yürüyerek gidip gelirim. Ana caddeye yakınız. Bazen ışıklarımızın yanmadığı oluyor ama bir süre sonra temin ediliyor. Çoğu apartman olduğu için artık, eski düzen yok. Bu yüzden yabancı da çok. Ama hiçbir şekilde ters bir hareket olay olmadı mahallemizde (62 yaşında, ev emekçisi).

Bu kadınlar akşam saatlerinde kendilerini mahallelerinde güvende hissetmelerine rağmen bazı endişe ve çekinceleri bulunur; çünkü kadın olarak sokakta olmanın “belli bir saate kadar güvenli olabileceği” inancı hâkimdir:

Akşam saatlerinde mahallemiz güvenli. Kaç yıldır buradayım, hiçbir kötü bir şeyle karşılaşmadık, insanları güvenilir. Aşırı geç saatte çıkmayız da yaz akşamları parklara oturmaya gideriz, güvenilir (53 yaşında, ev emekçisi).

Kent yaşamında ortak alan kullanımı görünürde kadın ve erkek için eşit tanımlanıyorsa da kadınların zamana ve mekâna bağlı oluşan, kendilerinin dahi farkında olmadığı görünmez sınırları bulunduğu söylenebilir. Kadınların güvenlik duygularının zaman açısından farklılık gösterdiği deneyimlerinde ortaya çıkmaktadır. Fakat bu zaman-mekân ilişkisinde güzergâh belirleyici bir

yere sahiptir.

Kadının Güzergâh Seçimi

Dışarıda geçirecekleri zamana dikkat ettikleri görülen Atıfbeyli kadınlar, yürüyecekleri caddeleri ve sokakları da zihinlerinde önceden belirlemektedir. Bu seçimlerini de sadece kendi beklentilerine ve arzularına göre yaptıklarını söylemek zordur. Çünkü tehlikeli olan “ara sokağa” karşılık “güvenli sokak”, kadınların çocukluklarından bu yana onlara yüklenen rol ve davranış kalıplarında nasıl davranmaları gerektiği öğretilirken yönlendirildikleri kent içi ulaşım rotaları içindedir:

Spordan dönerken akşam saatinde, hava karardığında ara sokaktan dönmüyorum orası sessiz ve park var mesela. Oradaki park güven vermiyor. Ana caddeden eve dönüyorum. Akşam geç döneceksem, yalnızken karanlık ve تنها yerden geçmeyi tercih etmiyorum. İş için denetime giderken de tek olmayı tercih etmiyoruz. Çünkü insanların bırak kadın olmayı böyle bir dönemde, insanlar psikolojisi iyi değil, gergin. İşten geç çıkacaksam da tek başıma dönmem. Eşim alsın isterim. Daha kendimi güvenli bölgeden götürürüm (37 yaşında, memur).

Güzergahların seçimindeki temel kriter erkek egemen alanlardır. Atıfbeyli kadınlar özellikle kahvehane, esnaf olan sokaklar gibi erkek egemen alanlardan geçerken daha da dikkatli davranmaktadırlar. Öyle ki bu durum giysi seçimlerinden yüz ifadelerine kadar birçok unsurda etkili olmaktadır:

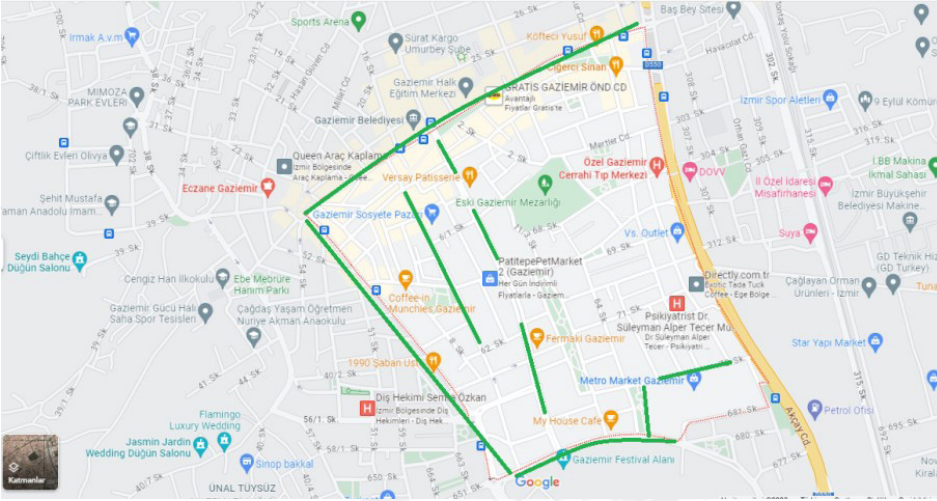
Özellikle doğum günü, etkinlik olduğunda bir tık daha güzel giyinmek istediğimde üstüme uzun kaban alırım. Çünkü durağa giderken orada kahveler var; adamlar sokakta oturuyor. Resmen rahatsız edici şekilde bakıyorlar. Oradan geçmeyeyim diye arka sokaktan dolanırım. Beş adım fazla yürüyeyim diyorum. Ya da yüzümü asıyorum, asla gülmüyorum,

hani yanlış bir şey anlamasın, ona kur yaptığımı sanmasın diye. Donuk face (yüz) olup gidiyorum mesela (23 yaşında, üniversite öğrencisi).

“Arka sokak”, çalışmadaki kadınlar için genellikle “tehlikeli” olarak tanımlanan bir alan ve bir güzergâhtır. Buna karşılık “güvenli görülen” sokaklar, tercih edilen veya kaçış yeri olarak yöneltiler yerlerdir. Görüşmeler sırasında birçok kadın ara sokakları, tercih edilmeyecek veya geçilmeyecek bir güzergâh; bir kısmı da erkek egemen alanlardan kaçış için alternatif bir yol olarak tanımlanmaktadır. Her iki koşulda da “erkek bakışı”yla kurulan iktidar, kadınları rahatsız etmekte ve onları yeni yollar bulmaya sevk etmektedir.

Sık sık dile getirilen sokağın “tenha” ve/veya “karanlık” olması gibi fiziksel şartlardan endişe duymak sadece iş veya eğitim amacıyla dışarı çıkan kadınlar için geçerli değildir. Ev emekçisi kadınlar da sosyalleşme aktivitesi olarak katıldıkları belediye kurslarına ya da alışverişe giderken geçecekleri yolları önceden belirlemektedirler. Burada ataerkil sistemin diğer kadınlar gibi günlük işlerinin geçtiği her alanda kadınları sınırladığı bir kez daha görülür. Zira ev emekçisi kadınlar da ortak görünmez sınırlarla çevrelenmektedir. Ev emekçisi kadınların ortak güzergâh seçimlerinde de “hareketli, işlek caddeleri” kullanmak, “ana caddeden” yürümek, “açık dükkânların önünden” geçmek, “araç ve insan trafiğinin yoğun olduğu” yerleri tercih etmek belirleyicidir.

Kadınların ortak deneyimlerine istinaden, Atıfbey mahallesi sınırları içerisindeki kendilerini güvende hissettikleri sokaklar işaretlenerek, haritalandırıldığında kadınların çoğunluğunun ana caddeleri, kalabalık ve işlek yolları ortak güzergâh olarak belirledikleri görülmektedir (bkz. Görsel-1).

Görsel-1. Güvenli hissedilen sokakların haritası, **Harita Kaynağı:** Google Haritalar

Jarvis, Cloke ve Kantor'un (2022, 154) da belirttiği gibi kadınların kent yaşamında yaşadıkları bu korkunun nedenini, kentlerin ve kent deneyimlerinin "erkek merkezli planlama ve tasarım kültürleri tarafından" kurgulanması oluşturur; "toplumsal cinsiyet bölünmesi ve çatışması tarafından" şekillendirilen bu kurgular büyük oranda "erkek eseri"dir. Kadınların, sokak ışıklarından parklarda bulunma saatlerine kadar bu denli detaylı düşünceleri, toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen ve belleten büyük bir sistemin sonucudur. Eril tahakkümün açık bir şekilde görüldüğü bu ataerkil sistem, yönetimden ekonomiye, eğitimden sosyal yaşama kadar geniş bir iktidar örüntüsüdür. Bu nedenle kadınlar, kendilerini güvenli hissedebilmek için "dışarıdaki oldukları her ana", mekâna ve zamana dikkat etmekte, önceden plan yaparak bir karşı strateji oluşturmaktadırlar.

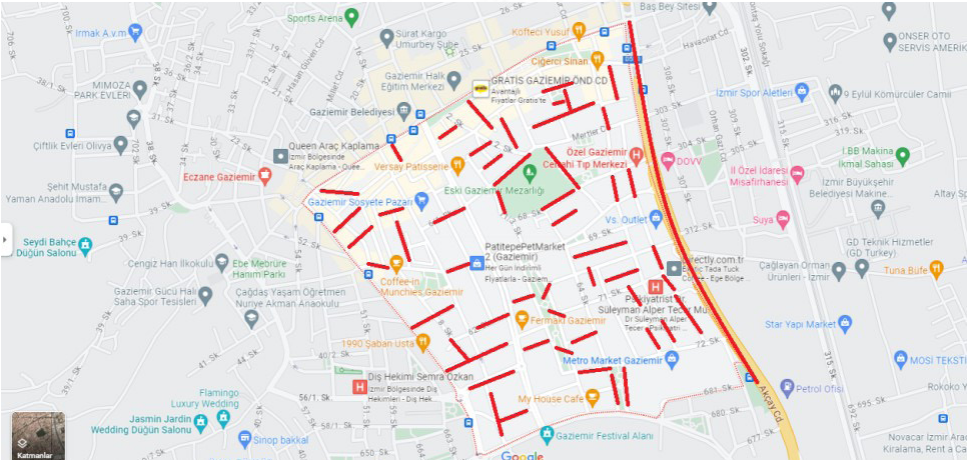
Atıfbeyli kadınlar açısından ortak bir başka durum da sokaktaki taciz veya şiddet korkusunun belirlediği tercihler ve buna göre üretilen kurallardır. Görüşmeler sırasında tüm kadınların gerek mekânın gerek zamanın kullanımında günlük yaşamlarına etki eden ortak unsurun erkek şiddetine karşı duydukları korku ve endişe olduğu dikkat çeker:

Çok tenha sokakları kullanmam gece. Karanlık, sessizlik tedirgin eder, bir kadını bir erkeğin saldırısı tedirgin eder, başka bir şey değil (55 yaşında, ev emekçisi).

Kadınların kent yaşamına dair korku ve endişelerinin başında sokakta başlarına bir şey gelmesi, özellikle tacize ya da saldırıya uğramak gelmektedir. Sokakta yürürken “arkadan biri geliyor mu diye kontrol etmek”, “karanlık yerlerden geçmemek”, “bir erkeğin takibinden endişe duymak” birçok kadının deneyimlediği korku dolu anlarıdır (37 yaşında, memur; 34 yaşında, kamu personeli).

Kadınların ortak deneyimlerine istinaden, Atıfbey mahallesi sınırları içerisindeki kendilerini güvende hissettikleri sokaklar gibi kendilerini güvensiz hissettikleri sokaklar da işaretlenerek haritalandırıldığında kadınların çoğunluğunun ara sokakları, tenha yol ve park çevrelerini uzak durulması gereken alanlar olarak tanımladıkları görülmektedir.

Görsel-2. Güvensiz hissedilen sokakların haritası, **Kaynak:** Google Haritalar

Fakat elbette sokaktaki şiddet korkusu, sadece Atıfbey mahallesinde yaşayan kadınlara özgü değildir; kadınlar Türkiye'nin neresinde olurlarsa olsunlar böylesi bir durumu yaşama ihtimalleri olduğunu düşünmektedirler.⁶ Çünkü neredeyse her gün karşılaşılan haberler, kadına yönelik şiddetin Türkiye'deki tablosunu ortaya koymaktadır. Örneğin Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun yayınladığı 2023 verilerinde Türkiye'de 315 kadın cinayeti işlendiği ve 248 kadının da şüpheli şekilde öldürüldüğü görülmektedir. Bu verilere göre kadınların %65 oranıyla en çok evlerinde ve ardından %18 ile sokaklarında öldürülmüştür.⁷

Bu gibi sorunlar güvenlik güçlerinin de yeni metotlar geliştirmesine sebep olmuştur. Örneğin son zamanlarda Türkiye'de kadına yönelik şiddete karşı günümüzdeki dijital çalışmalardan biri olan Kadın Destek Uygulaması (KADES) 2018 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilerek halka sunulan bir uygulamadır. Kadınların ve çocukların şiddete uğrama durumunda Emniyet görevlilerine ulaşmalarını sağlayan ve sonrasında bu görevlilerin buldukları konuma ulaşabilecekleri, acil yardım butonu olarak tasarlanmıştır. Eşinden veya bir başkasından şiddet gören ya da şiddete maruz kalma ihtimali olan kadınlar, akıllı telefonları üzerinden yapacakları ihbarlarda Kadın Acil Destek İhbar Sistemi'ne ulaşabilmektedirler. Nisan 2022 itibariyle yetkili makamların açıklamasına göre Türkiye'de üç milyonun üzerinde kadın uygulamayı telefonlarına indirmiş durumdadır (Yüce 2022).

Uygulamanın bilinirliği ve telefona yüklenip yüklenmediği, taciz veya şiddet endişesi duyan Atıfbeyli kadınlara sorulduğunda 32 kadından yalnızca bir tanesinin telefonunda uygulamanın yüklü olduğu öğrenilmiştir. 22 yaşında üniversite öğrencisi, uygulamanın “kendisine güven verdiğini”, “başına bir şey gelirse kullanabileceğini” ifade etmiştir. Diğer üniversite öğrencisi kadınlar arasında bu uygulama bilinmesine rağmen telefonlarında bulunmuyorken, 40 yaş ve üzeri kadınlar ise uygulamayı “daha önce duymadıklarını” belirtmişlerdir.

Ancak Atıfbeyli kadınlara göre dışarıda güvende olabilmek için sadece geçecekleri sokaklara dikkat etmek ve/veya güvenli saatlere bağlı kalmak yeterli değildir. Daha da önce belirtildiği gibi nasıl giyinecekleri de belirleyici bir noktadır. Özellikle etek, elbise, dekoltesi olan bluz ve topuklu ayakkabı gibi giysiler birçok kadın için “yeri”, “zamanı” ve hatta “kimin yanında giyilebileceği” belirlenmiş parçalardır. Dahası bu durum, yaşı kaç olursa olsun kadınların hepsinin hayatlarında deneyimledikleri, maruz kaldıkları, dikkat etmek zorunda hissettikleri kontrol alanlarından biridir. Bu kontrol mekanizmaları sadece erkekler olmayıp, ataerkil sistem aracılığıyla kadınların otokontrollerine de sirayet etmektedir. Birçok kadın, dışarı çıkarken “kısa şort giymemek”, “abartılı giyinmemek”, “dekolte tercih etmemek”, “tayt giymemek” gibi “kendi tercihleri olduğunu” söyledikleri kurallara göre hareket etmektedir.

Atıfbeyli kadınların büyük bir kısmı, kararlarında çocukluklarında aileleri tarafından yetiştirilme süreçlerinin etkisi bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir kısmı ise bu tercihlerini, eşleriyle tartışmamak için yaptıklarını söylemişlerdir. Bu noktada yine, ataerkil sistemin kadınlar üzerinde çocukluklarından itibaren yerleşen ve kararları kendilerine ait [gibi] kılan çift yönlü bir iktidar etkisi ile karşılaşılmaktadır. Burada toplumsal cinsiyet rollerinin sadece davranışları ve davranışın “sergileneceği” açık veya gizli erkek egemen alanları belirlemediği, aynı zamanda bu davranışların isteyerek veya istemeyerek sergilenmesini sağlayan duyguları da yüklediği görülmektedir. Kadınların kent içinde gündelik yaşamlarını sürdürme biçimlerinde, cinsiyetlerine bağlı bir örüntüde gelişen korku ve endişe duyguları hâkim ve belirleyicidir. Kadınlar kendilerini güvenli hissedebilmek için mekâna, zamana, kullanacakları toplu taşıta kısacası “dışarıda oldukları her ana” karşı önceden plan yaparak tedbir almakta, bir anlamda kendilerine bir zihin haritası yaratmaktadırlar.

Mekânın ve Zamanın Çizdiği Kadınların Zihin Haritaları

İnsanların zihinlerinde, duygusal ve çevresel etkilerle oluşmuş kent yaşamına dair “bilişsel bir imajı” ifade eden zihin haritası, ataerkiyle birleştiğinde birçok kadının kent yaşamındaki hareket alanını belirler hale gelmektedir. İnsanların yaşadıkları bölgeye ait zihin haritaları; güvensiz görülen yerlere dair “ortak bir anlayış” geliştirdiği gibi onları “gidilmez damgası taşıyan bölgelerden” uzak durmaya yönlendirir ve kentteki suç korkusu tehlikeli ve damgalanmış yerleri yeniden inşa eder (Jarvis, Cloke ve Kantor 2022, 171-172).

Atıfbeyli kadınların zihin haritaları, güvenli ve güvenli olmayan güzergâhları, zamanları ve mekânlara göre şekillenmektedir. Tenha sokaklar ve karanlık parklar, kadınlar için “korkulu yerler”dir. Bu gibi alanlara dair başta taciz ve saldırıya uğrama olmak üzere herhangi bir suç olasılığından endişe duyan kadınlar, bu yerlerden uzak durmayı tercih etmektedir. Gündüzleri verimli ve güvenli bir vakit geçirme alanı olabilen parkların özellikle akşam saatlerinde karanlık ve sık ağaçlar arasındaki görüntüsü nedeniyle, kadınlar için tehdit oluşturan bir alan olarak tanımlanır. Parkların ve sokakların yanı sıra bir kadının kent yaşamında, kendi mahallesi dışında gün içerisinde işlerinin ardından akşam eve dönüş yolunu oluşturan güzergâh da zihin haritasına dahildir.

Güvensiz görülen yerler, Atıfbey mahallesinde yaşayan kadınlar için olduğu kadar çocuklar için de bir tehdit unsuru olarak görülür:

Çocuğum artık dışarı tek başına oynamaya çıkabiliyor. Arada camdan bakıyoruz. Bizim önümüzde çıkmaz sokak var, oradan çıkmaması gerektiğini tembihliyoruz. Eğer çıkacaksa da haber vermesini; biz seslendiğimizde duyabileceği mesafede olması gerektiğini tembihliyoruz (37 yaşında, memur).

Atıfbeyli kadınların endişe duyduğu, herhangi bir taciz, saldırı ihtimali

olan, uyuşturucu madde kullanımını gibi kötü alışkanlıklara örnek oluşturabilecek eylemlerin geçebileceği “karanlık parklar”, kendilerinin yanı sıra çocuklarının da uzak durulmasını istedikleri yerlerin başında gelmektedir. Kadınlar, yine kendilerine yüklenen davranışlar ve duygularla örülü sorumlulukları çerçevesinde çocuklarının dışarıda oyun oynayabilecekleri alanları ve saatleri de zihin haritaları içine almışlardır. Bu nokta zihin haritalarının aktarılabilir olduğunu da gösterir. Kadınlar hem kendileri hem de çocukları için güvenli alanları zihinlerinde önceden belirlemekte, mahallelerinde bulunan, gündüz saatleri için güvenli olan alan ve güzergâhları çocuklarına öğretmektedirler. Onlara göre bu, güvenlikleri için geliştirilen ve içselleştirilmiş bir yöntemdir. Böylece gitmemeleri gereken yerleri ve uzaklaşabilecekleri mesafeyi içeren sınırlar çizilmekte ve uzak durulması gereken yerler zihinlerine damgalanmaktadır.

Sonuç

Ataerkil mekân düzeni içerisinde kadınların gündelik hayatlarını nasıl sürdürdüklerini, mekânın kadın için geçerliliğini belirleyen zaman unsurunun ne olduğunu ve bunun için toplumsal cinsiyetle belirlenen kadınlık çözümlerinin neler olabildiğini ortaya koymayı sorunsallaştıran bu alan çalışmasına göre kadınların bu sorular bağlamında stratejilerle örülü bir düzen içinde yaşadıkları söylenebilir. Öncelikle kadınların kendi zaman anlayışları bulunmaktadır ve bu zamanın çoğu kez yine kadınlar tarafından toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bu zamanlamada belirleyici olan genellikle çevrelerini oluşturan aktörlerin öğretici, iktidar kurucu ve disipline edici pozisyonlarıdır.

Kent yaşamındaki normleştirilen bu baskı, öylesine güçlü ve çok yönlüdür ki kadınlar, bu sıkışmışlıkta yaşam dengelerini kaybetmemek için ya baskıyı kabullenmekte ya uyarlamakta ya da reddetmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu baskı araçları, bu çalışma bağlamında ataerkil panoptikon temsilleridir. Ataerkil panoptikon temsillerini kadınların yaşam alanlarını oluşturan kent genelinde ve mahallede, toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınların davranışlarının hatta duygularının kontrolünü ve denetimini sürdüren farklı sosyal aktörlerin oluşturduğu görülmektedir. Kadınlar yaşamları boyunca ev içerisindeki ya da dışarındaki birçok sosyal aktör tarafından izlenmeye ve biçimlendirilmeye çalışılmaktadır. Foucault'nun disiplin aracı olarak betimlediği “uzmanlaşmış” ve “esas araç olarak yararlanılan” kurumlar ve buradaki aktörler de bu rolleri pekiştirmektedir.

Kadınlar üzerindeki disiplin; korkma ve korkutma üzerinden koruma ve korunma söylemiyle kurulmaktadır. Özellikle mahallenin esnafı ve komşuları tarafından korunduğunu bilmek bir yandan kadınlara kendilerini güvende hissettirirken, diğer yandan bunun getirdiği bir ataerkil denetim ve kontrol mekanizmasının varlığı ortaya çıkmakta yani bir iktidar kurulmaktadır. Bu sistem, erkeklere göre kadınların daha fazla yargılanmasına ve/veya yadırganmasına neden olarak bir disiplin ve ceza sistemi de oluşturmaktadır. Bu nedenle mahalle, her ne kadar tüm cinsiyetlere açık gibi tanımlansa da panoptikonun bir parçası olan gözetleyici sosyal aktörler ve kurumlar tarafından kadınların hayatları üzerinde cezalandırıcı yönü olan bir iktidar kurmaktadır. Gözetleyici, koruyucu ve cezalandırıcı aktörlerin aynı olması, çift yönlü işleyen ataerkil iktidarı ve söylemin gücünü göstermektedir.

Kadınlar ise ataerkil iktidarın yarattığı eşitsizliklere karşı ekonomik, sosyal, psikolojik olarak ev içinden sokağa kadar bütün alanlarda geçerli olan bir mücadele içindedirler. Bu mücadele, gözetleyici, koruyucu ve bazen de cezalandırıcı yönleriyle kadınların davranış ve kararları üzerinde etkili olabilen aktif ve pasif denetçiler olarak tanımlanabilecek sosyal aktörlere karşı verilmektedir. Aile içindeki erkekler aktif denetçilerin başında gelir. Akrabalık bağı bulunan kadınların da bu kontrol ve iktidar mekanizmasına dâhil olması dikkat çeker. Onları, sokağın gözetleme kuleleri olarak apartman komşuları

ve mahalle esnafı takip eder. Bu kişiler de toplumsal cinsiyet normlarına dayalı bakışlarıyla o mahallede yaşayan kadınlar için ataerkil iktidarı sürdürmektedirler. Yaşadıkları mahalledeki gözetleme kuleleri aslında yine o mahallenin insanları ve onların tutumlarıdır. Onların disiplin biçimleri ise toplum içerisinde biçtikleri rol ve davranışlara uymayan kişileri damgalayarak yargılamaktadırlar. Kadınlar, zihin haritalarında çizdikleri rotalar ile dışarı çıkmayı sürdürerek bu baskıya (ve kişilere) karşı mücadele vermektedir.

İkinci panoptikon temsili kentte sürmekte olan eril tahakkümdür. Gündelik yaşamın mekânlanma ve zamanlanma biçimleri, kadınların (ve erkeklerin) kentte yaşadıkları toplumsal cinsiyete dayalı farklı deneyimlerini yansıtabilmektedir. Bu çalışmada kadınların aktardığı deneyimler, ataerkil sistemin yapılandığı kent yaşamı nedeniyle kadınları birçok mekândan ve zamandan uzak tutmakta ya da onlar için görünmez sınırlar çizmekte olduğunu göstermektedir. Tahakkümün bir sonucu olarak Atıfbeyli kadınlar, dışarı çıkacakları saatlerden, geçecekleri sokaklara kadar gündelik hayatlarını zihinlerinde önceden belirlemektedirler. Kendilerini güvenli hissettikleri yol ve yöntemleri aramak zorunda kalsalar da daha da kapanmak yerine, bunlar ışığında bir strateji olarak zihin haritalarını çizmektedirler.

Sonuçta, görünmez sınırların erkek egemen kent alanlarında yine erkeklerin belirledikleri kurallarla çizildiği ve kadınların da bu sınırlar çerçevesinde hareket etmelerinin beklendiği söylenebilir. Sadece hareket kısıtlılığı olarak karşımıza çıkmayan bu durum; kadınların yaşamlarının birçok alanında etkili olmaktadır. Bunlar giyimlerinden, dışarıda geçirecekleri zamana, geçecekleri sokaklardan, kullanacakları ulaşım araçlarına kadar değişen dinamiği içinde barındırmaktadır. Bu nedenle hizmet ve haklara erişimlerinin kısıtlandığı bu tür alanlar karşısında Atıfbeyli kadınların bir kısmı mücadele etmeye çalışırken; bir kısmı da yaşadıklarını “normalleştirmeye” çalışmaktadır.

Özetle bu çalışmanın belki de en ilginç olabilecek sonucu, Atıfbeyli kadınların görünmez sınırlarla çevrili olmalarının ötesinde kendilerine rotalar üretmeleri ve gerektiğinde yenilerini bulmalarıdır. Kadınların kendilerine çizilen görünmez sınırları aşan güç, kendi üretimleri olan yöntemleri ve rotalarıdır. Yöntemleri ve rotaları, onları evin dışında tutabilmeye imkân sağlayan stratejilerdir. Kadınların bu stratejilerine karşın bu sınırların, iktidarın ve disiplinin tüm yaşamlarında etkili olduğu gerçeği ise ne yazık ki “şimdilik” değişmemektedir. Bu nedenle kentin ruhunun, kadınların sığınabilecekleri veya kent içinde saklanabilecekleri yeni alanlar açabilmenin ötesine geçerek ataerkil gözetleme kulelerine dönüşen insanların tutum ve davranışlarını değiştirebilecek, sorunlara göre dönüşebilen dinamik bir yapıda olması önemlidir.

Yanı sıra toplumsal cinsiyet normlarına dayalı kısıtlamaların, tüm kent içi uygulamalar ve hizmet politikalarında azaltılması da önemsenebilir. Kadınların ortak alanlara erişimini artırmak, güvenlik önlemlerini güçlendirmek ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti engellemek için yenilenebilir önlemler alınabilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikalar, toplumun kadınların mekân ve zaman kullanımında eşit fırsatlara sahip olmasını sağlama yaklaşımıyla geliştirilmelidir. Kadınların kent yaşamında daha aktif bir şekilde yer almaları, kentteki tüm alanları kullanmaları, toplumsal etkinliklere katılmaları ve zamanlarını özgürce planlamaları öncelidir. Ancak bu şekilde, kadınların kentsel mekânlarda korku ve kaygı duyguları olmaksızın eşit bir şekilde yaşadıkları ve kendi düşünsel üretimleriyle katılımcı oldukları bir toplum oluşturmak mümkün olacaktır.

1 Örneğin Kenny ve Smille 2017; Acuner 2016; Akdaş 2021; Kocatürk ve Şengül 2020; Saygılıgil 2013; Tuncer 2015; Şafak 2020.

2 Bu çalışma, Erciyes Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ABD için hazırlanan “Kadınların Kent Yaşamındaki Görünmez Sınırları: İzmir Gaziemir’de Bir Mahalle Örneğiyle Ataerkinin Panoptikon Temsilleri” başlıklı yüksek lisans tezi için yapılmış ve bu makale de bu tezin bazı sonuçları üzerinden yazılmıştır.

3 Kadınların bu strateji yeteneğine dikkat çeken bir araştırma için bkz.: Akgül ve Toy 2021.

4 Makale boyunca görüşme yapılan kadınlardan, herhangi bir genelleme yapma kaygısı olmaksızın, Atıfbeyli kadınlar veya Atıfbey mahallesinde yaşayan kadınlar olarak söz edilmektedir. Bu kullanımın sebebi kadınların dile getirdikleri ve aktarılmak istenen mahallerine olan bağlarıdır.

5 Bu çalışmada görüşme yapılan ve çoğu kez kişisel deneyimlerini paylaşan kadınların isimleri verilmemektedir; bunun yerine görüşmeciler “yaş, meslek” verilerek belirtilmiştir.

6 İzmir Gazeteciler Cemiyetinin “Nar-Kadın ve LGBTİ+ Odaklı Şiddete Karşı İletişim Projesi” 2019-2021 verilerine göre İzmir, Türkiye genelindeki oranı yüzde 3.72 ile üçüncü sırada yer almıştır. Bu projede İzmir, Muğla ve Manisa’da kadına yönelik şiddet vakalarında önceki yıllara göre hızlı bir yükseliş dikkat çekmektedir. Birgün Gazetesi, <https://www.birgun.net/haber/uc-ilin-siddet-haritasi-paylasildi-izmir-kadincinayetlerinin-en-fazla-islendigi-iller-arasinda-3-sirada-379879>,

E.T.: 19.03.2024.

7 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2023 Yıllık Veri Raporu, <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>, E.T.: 19.03.2024.

Kaynakça

- Acuner, Derya. “Canavarlaş(Tırıl)An Kent Sokakları: Kadının Kent Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme,” *Fe Dergi* 8, No. 1 (2016): 1-14.
- Akdaş, Merve. “Görünmeyen Sınırların Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişimi: İzmir Kadifekale Örneği,” *Mimarlık ve Yaşam Dergisi Journal of Architecture and Life* 6(2) (2021): 301-317.
- Akgül, Büşra K. ve Toy, S. Kentsel Mekânlarda Kadın Davranışlarının Güvenlik Kapsamında Değerlendirilmesi: Erzurum Kenti Muratpaşa Mahallesi Örneği. *Kent Akademisi*,14(3) (2021): 789-810.
- Aktaş, Gül. Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,30 (1) (2013): 53-72.
- Aktaş, Gül. “Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri,” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 27 (2017): 136-149.
- Alkan, Ayten. “Özel Alan - Kamusal Alan” Ayrımının Feminist: Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekan,” *Kültür Ve İletişim/Culture & Communicatio* (2000): 71-95.
- Arpacı, Murat. Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet Ve Cinsellik. *İmgelem*, 4(6) (2020): 245-264.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon* (Doğu Batı Yayınları, 2011).
- Bentham, J., Watkin, C. P., Werret, S., Çoban, B. ve Özarslan, Z. *Panoptikon: Gözün İktidarı* (Su Yayınevi, 2019).
- Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm* (Bağlam Yayıncılık, 2015).
- Demren, Çağdaş. “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri,” *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın* (2001): 1-11.

- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2019).
- Jarvis, H. Cloke, J. ve Kantor, P. *Kent ve Toplumsal Cinsiyet* (Dipnot Yayınları, 2022).
- Karmaz, Ezgi. “‘Erkek Gözü’nün Kadın Davranışlarında Vücut Bulması,.’” *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi* (Kırıkkale, 2015).
- Kenny, Michael G. ve Smille, Kirsten. *Antropolojiye Giriş Kültür ve Mekan Hikayeleri*. (Dipnot Yayınları, 2017).
- Kocatürk Aksu, Gündüz ve Mihriban Şengül. “Kapitalist Ataerkil İlişkiler Ve Kentsel Mekânda Kadınların Gündelik Hayatının Coğrafyası: Tokat Örneği,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 75, No.2* (2020): 715-746.
- Lordoğlu, Ceren. *İstanbul’da Bekar Kadın Olmak* (İletişim Yayınları, 2018).
- Riessman, Catherine K. “Narrative analysis” *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* Lisa M. Given London: SAGE. (2008): 539-540.
- Saygılıgil, Feryal. “Mekânın Cinsiyeti.” *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 5, No. 1* (2013): 209-218.
- Şafak, Gökçe Nur. «Nevşehir’de Kadınların Kent Deneyimi Üzerine Bir İnceleme,» *Fe Dergi 12, No. 1* (2020): 30-43.
- Tuncer, Selda. “Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikâyesi,” *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi 2015, 2(2)* (2015): 30-58.
- Yüce, Müzeyyen, “KADES’i Kullanan Kişi Sayısı 3 Milyonu Geçti, 4 Yılda 355 Bin İhbar Yapıldı,” *Duvar E-Gazetesi, 27 Temmuz*

2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadesi-kullanan-kisi-sayisi-3-milyonu-gecti-4-yilda-355-bin-ihbar-yapildi-haber-1574890#:~:text=KADES%E2%80%99i%20kullanan%20ki%C5%9Fi%20> (Son erişim tarihi:10.08.2022)

Gaziemir Belediyesi, Web sitesi, <https://www.gaziemir.bel.tr/nufus-bilgiler> (Son erişim tarihi: 20 08 2022).

Birgün Gazetesi, <https://www.birgun.net/haber/uc-ilin-siddet-haritasi-paylasildi-izmir-kadin-cinayetlerinin-en-fazla-islendigi-iller-arasinda-3-sirada-379879>, (Son erişim tarihi: 19.03.2024).

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2023 Yıllık Veri Raporu, <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu> (Son erişim tarihi: 19.03.2024).